

Katarzyna UJMA-WĄSOWICZ

ARCHITEKTURA RESTRUKTURYZOWANEGO PRZEMYSŁU RÓWNIŻ NA POTRZEBY OSÓB NIEPELNOSPRAWNYCH

Streszczenie. Restrukturyzacja przemysłu pociąga za sobą bardzo często potrzebę przekształceń struktur budowlanych związanych z produkcją lub administracją. W ten sposób pojawia się szansa na to, aby stworzyć nowe miejsca pracy uwzględniające także potrzeby osób niepełnosprawnych.

Nowe przepisy prawne zawarte m.in. w Dz.U. Nr 46 z dnia 9.05.1991r. "O zatrudnianiu i rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych" gwarantują zakładom zatrudniającym tę grupę ludzi zwrot kosztów z tytułu organizacji nowych miejsc pracy (szczególnie Art. 26 i 32), a także związane z tym ulgi podatkowe (Art.17).

Pomimo tych uregulowań pracodawcy niechętnie zatrudniają osoby niepełnosprawne. Mijmy nadzieję, że restrukturyzacja przemysłu i związana z nią możliwość likwidowania m.in. barier architektonicznych przyczynią się do zmian dających niepełnosprawnym szansę wykonywania zawodu, a przez to sprawdzenia swojej użyteczności dla społeczeństwa.

ARCHITECTURE OF RESTRUCTURING INDUSTRY ALSO FOR DISABLED PEOPLE

Summary. Restructuring of industry very often requires the transformation of building structures connected with production or administration. This is a way to create new work places for disabled people (especially for the physically disabled).

New Polish laws like Dz.U. Nr 46 (9 May 1991) "About employment and professional rehabilitation of disabled people" guarantees for institutes which employ this group of people the return of costs spent during organizing new work places (it is written especially in Art. 26 and 32) and connected with this tax facilities (Art.17).

Despite all these legal regulations, it is not easy to break down the psychological barriers of employers, who have a decisive influence on disabled peoples employment in their institutes.

Let us hope that the restructuring of industry and, connected with it, the liquidation of architectural barriers too, will contribute to changes enabling disabled people to work among the able-bodied.

Architektura, według definicji encyklopedycznej, to sztuka kształtowania przestrzeni, wyrażająca się w artystycznym kształtowaniu wszelkiego rodzaju budowli poprzez projekto-

wanie i wznoszenie. Zadaniem architekta jest między innymi to, aby stworzyć więź pomiędzy wnętrzem obiektu budowlanego, przestrzenią zewnętrzną i człowiekiem. Aby uzyskać ten cel, nie wystarczą umiejętności "czysto" budowlane, trzeba umieć wczuć się zarówno w psychiczne, jak i fizyczne potrzeby przyszłego użytkownika przy kształtowaniu funkcji, konstrukcji oraz formy budynku.

W dobie restrukturyzowanego przemysłu, a co za tym idzie - także "przeróbek" funkcjonalno-architektonicznych obiektów związanych z produkcją lub administracją pojawia się szansa na to, aby stworzyć nowe miejsca pracy uwzględniające także potrzeby osób niepełnosprawnych.

Artykuł ten to próba odpowiedzi na pytanie: jakie wartości niesie każdemu człowiekowi, a szczególnie człowiekowi niepełnosprawnemu praca. Przedstawia on także wybrane przepisy prawne dotyczące zatrudnienia i rehabilitacji zawodowej tychże ludzi.

Zasadniczo można wyróżnić dwie grupy osób niepełnosprawnych. Jedną to ludzi upośledzeni umysłowo (dla nich warto tworzyć nowe, wydzielone oddziały produkcyjne), druga to osoby, które z różnych przyczyn nie mogą korzystać z pełnej sprawności fizycznej, poruszający się o kulach, na wózkach inwalidzkich lub niewidome (ludzie głusi stanowią wydzielony zespół). Właśnie tej drugiej grupie, której procent w społeczeństwie stale rośnie, należy umożliwić kontakt z ludźmi zdrowymi, między innymi przez tworzenie dla nich warunków do pracy (także, a może głównie, umysłowej - np. z komputerem).

Wydaje się, że pierwszym krokiem do zaaklimatyzowania się człowieka niepełnosprawnego wśród ludzi zdrowych jest pojawienie się tego pierwszego "na ulicy" (jak ma to miejsce w krajach Europy Zachodniej czy w Stanach Zjednoczonych). W przeciwnym razie nie zostanie on przez żadne społeczeństwo uznany za normalnego. Powód jest prosty - trudno zaakceptować kogoś, do kogo czuje się tylko litość, nie mając na dodatek okazji tej osoby spotkać i porozmawiać z nią.

Kolejność się odwraca, gdy mówimy o architektach. Oni to, w pierwszym rzędzie, muszą zaakceptować "inność" ludzi niepełnosprawnych i traktować ich jako kogoś normalnego, posiadającego identyczne potrzeby psychiczne czy też intelektualne co człowiek zdrowy. Następny krok, który jest tego pochodną, to projekty i ich realizacje, związane z likwidowaniem barier architektonicznych uniemożliwiających, jak dotychczas, swobodne przemieszczanie się osób z ograniczoną sprawnością fizyczną.

Ponieważ w dzisiejszych czasach niewiele wnosi się zupełnie nowych obiektów, szczególnie zaś związanych z przemysłem, architekci oraz inni specjaliści często są angażowani do przeprojektowywania istniejących zakładów pracy tak, aby wraz z uzyskiwaniem niskiego poziomu kosztów produkcji w danej branży, przywrócić architekturze jej wychowawcze znaczenie.

Odnosi się to także, zdaniem autorki, do takich zmian restrukturyzacyjnych, które umożliwiają podjęcie pracy również osobom niepełnosprawnym. Chyba nikt nie ma wątpliwości, że wykonywanie zawodu ma ogromny wpływ na życie człowieka. W przypadku ludzi upośledzonych stanowi wartość szczególnie istotną. Ogranicza, z reguły, pogłębianie się istniejących już schorzeń czy wad, daje możliwość rozwoju potencjalnych umiejętności tkwiących w człowieku, a także wpływa na postrzeganie swojej pozycji społecznej oraz użyteczności dla innych. Dlatego też osoby niepełnosprawne szczególnie sumiennie wykonują swoje zadania, a przez to powinny stać się bardzo poszukiwanymi pracownikami.

Nowe przepisy prawne gwarantują zakładom zatrudniającym osoby niepełnosprawne zwrot kosztów z tytułu organizacji nowych miejsc pracy, a także duże ulgi podatkowe. Dla przykładu, Art. 26 Ustawy z dnia 9.05.1991 r. (Dz.U. Nr 46) "O zatrudnianiu i rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych mówi m.in., że:

"1. Zakład pracy zatrudniający osoby niepełnosprawne, skierowane do pracy przez rejonowe biuro pracy, może otrzymać ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych zwrot kosztów:

- 1) poniesionych w związku z organizacją nowych miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych lub oprzyrządowaniem istniejących miejsc pracy stosownie do potrzeb osób niepełnosprawnych, do wysokości 30-krotnego przeciętnego wynagrodzenia za każde miejsce pracy,
- 2) wynagrodzenia wypłacanego osobom niepełnosprawnym, skierowanym jako bezrobotni na nowo utworzone miejsca pracy, w wysokości nie przekraczającej przeciętnego wynagrodzenia oraz składki na ubezpieczenie społeczne od tego wynagrodzenia przez okres 18 miesięcy od dnia zatrudnienia..."

Z kolei Art. 32 informuje m.in., że:

"1. Środki Funduszu przeznaczają się na finansowanie rehabilitacji zawodowej, leczniczej i społecznej osób niepełnosprawnych, a w szczególności na:

- 1) tworzenie nowych i przystosowanie istniejących miejsc pracy do możliwości osób niepełnosprawnych,
- 2) organizowanie szkolenia i przekwalifikowywania osób niepełnosprawnych,
- 3) budowę i modernizację obiektów służących rehabilitacji zawodowej, leczniczej i społecznej osób niepełnosprawnych,
- 4) tworzenie i działalność warsztatów,
- 5) tworzenie infrastruktury rehabilitacyjno-socjalnej..."

Inne, wydawałoby się atrakcyjne dla zakładów pracy, przepisy dotyczą ulg w podatkach - Art. 17 p. 1 brzmi:

"Zakładowi pracy, ..., zatrudniającemu osoby niepełnosprawne, z wyjątkiem zakładu pracy chronionej (patrz Art. 19 - przyp.aut.), przysługuje ulga w podatku dochodowym i w podatku od plac lub od wynagrodzeń w wysokości równej osiągniętemu wskaźnikowi zatrudnienia tych osób, jeżeli wskaźnik ten wynosi co najmniej 7%. Jeżeli wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych przekracza 50%, zakład pracy jest z tych podatków zwolniony". (Przytoczone dla przykładu przepisy wyrażone są w swojej oryginalnej formie w celu podkreślenia ich ścisłego prawniczego języka).

Po przeczytaniu cytowanych przepisów można wywnioskować, że problem w masowym zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, uregulowany przecież formalnie, nie tkwi w "pieniądzach", lecz w "poglądach".

Autorka tego artykułu nie spodziewa się jednak, że nagle nastąpią zmiany w sposobie myślenia o ludziach niepełnosprawnych i ich traktowania. Nie widzi również możliwości, by osoby te już jutro znalazły się wśród nas - zdrowych członków społeczeństwa (izolacja ich jest pochodną istniejących barier psychologicznych oraz architektonicznych). Ostatnio jednak, co bardzo cieszy, problemy osób niepełnosprawnych zajmują wiele miejsca w różnego typu artykułach oraz w opracowaniach funkcjonalno-programowych. Przykład tych ostatnich stanowią przepisy i zbiory wymagań dotyczących obiektów oświaty (od przedszkoli po wyższe uczelnie) w celu udostępnienia ich młodym osobom niepełnosprawnym. Zebrał je i opracował Centralny Ośrodek Badawczo-Projektowy Budownictwa Ogólnego.

Miejmy nadzieję, że już w niedalekiej przyszłości miejsce teorii zajmie praktyka i projektanci wraz z wykonawcami zaczną szeroko respektować od kilku już lat obowiązujące przepisy dotyczące likwidowania barier architektonicznych i traktować to jak rzecz normalną. Niewątpliwie muszą powstawać nowe wzory i uregulowania prawne, które, być może,

jeszcze bardziej zachęca pracodawców do zatrudniania osób niepełnosprawnych. Wydaje się, że restrukturyzacja przemysłu jest świetną okazją do tych korzystnych zmian.

Literatura

1. Janowska I., Smoleńska J.: Młodzież ze schorzeniami i wadami fizycznymi. Wybór zawodu, kształcenie i praca. Wydawnictwa szkolne i pedagogiczne, Warszawa 1979.
2. Jaranowska K.: II Europejskie Seminarium Architektów i Ekspertów w Dziedzinie Projektowania dla Osób Niepełnosprawnych. Budownictwo i Gospodarka Miejska, Biuletyn Informacyjny, 2/91 ss. 19 i 20.

Przepisy prawne

Dziennik Ustaw RP, Warszawa, dnia 1.06.1991 r. Nr 46.

Dziennik Ustaw RP, Warszawa, dnia 29.09.1991 r. Nr 110.

Abstract

Architecture - this is an art of space creation. Through designing and constructing an architect can create, in an artistic way, any kind of building. He should take into consideration the psychological as well as physical needs of the future user.

The time of restructuring of industry and often concurrently the reconstruction of buildings of production or administration, offers an opportunity to create, among other things, new work places for disabled people.

The author is especially interested in this group of disabled people who cannot walk but move, for example, while sitting in wheelchairs. She thinks that it should be possible for any disabled person to have contact with able-bodied people through the creation of new work conditions suitable for him.

In the case of handicapped people, working is of great value. It influences their position in society and their perceived usefulness for others.

New Polish laws like Dz.U. Nr 46 (9 May 1991) "About employment and professional rehabilitation of disabled people" guarantees for institutes which employ this group of people the return of costs spent during organizing new work places (it is written especially in Art.26 and 32) and connected with this tax facilities (Art.17).

Despite all these legal regulations, it is not easy to break down the psychological barriers of employers who have a decisive influence on disabled peoples employment in their institutes. So it seems that the solution of this problem lies not only in "money" but most of all in the attitudes of healthy people.

Nowadays it can be observed that much more attention is devoted to people with limited physical skills in articles and in already in force regulations connected with schools.

So let us hope that in not too distant future practice will replace theory everywhere. It seems that restructuring of industry is an excellent opportunity to make these profitable changes.